

Vihreiden aluevaaliohjelma

hyväksytty puoluevaltuuskunnan kokouksessa 21.11.2021

Sisällysluettelo

- 1 Johdanto
- 2 Mitä nyt ollaan tekemässä?
- 2 Äänelläsi turvataan palvelut kaikenikäisille
- 6 Äänelläsi kavennetaan hyvinvointi- ja terveyseroja
- 9 Äänelläsi hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia
- 10 Äänelläsi vaalitaan mielenterveyttä
- 11 Äänelläsi torjutaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta
- 13 Äänelläsi varmistetaan, että kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti
- 18 Äänelläsi lisätään työntekijöiden hyvinvointia
- 20 Äänelläsi varmistetaan, että ambulanssi ja paloauto saapuvat tarvittaessa
- 21 Äänelläsi lisätään osallisuutta
- 22 Äänelläsi tukeudutaan tutkittuun tietoon
- 22 Äänelläsi tehdään vastuullisia hankintoja ja fiksua yhteistyötä yritysten kanssa
- 23 Äänelläsi turvataan sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitus
- 24 Aluevaalitkin ovat ilmastovaalit

Johdanto

Aluevaaleissa jokainen meistä voi olla vaalivoittaja.

Näissä vaaleissa on kysymys siitä, että kovia kokeneet lapset ja nuoret saavat apua lastensuojelun työntekijöiltä, ja että mielenterveyden häiriöstä kärsivä pääsee vastaanotolle. Neuvolaan pääsystä, vammaispalveluista ja päihdeongelmien kanssa painivien auttamisesta. Siitä, missä sosiaali- ja terveyskeskus sijaitsee ja miten palvelujen pariin pääsevät myös vanhat, nuoret ja haavoittuvassa asemassa olevat.

Yhdet haluavat purkaa hyvinvointivaltiota, toiset haluavat museoida sen muuttumattomaksi. Me haluamme että hyvinvointivaltio kehittyy ja kukoistaa. Maailma muuttuu, mutta hyvinvointivaltiolle on edelleen iso tarve. Siksi sitä on sekä puolustettava että uudistettava. Tässä on tärkeää hyödyntää alan ammattilaisten ammattitaitoa sekä varmistaa, että henkilöstöä on riittävästi ja palveluiden kehitystyössä kuullaan esimerkiksi hoitajia, sosiaalityöntekijöitä ja pelastajia.

Nykyisin hoitoon ei pääse tarpeeksi nopeasti, ja yhteyden saaminen lääkäriin on monen mutkan takana. Hyvinvointi- ja terveyspalveluja on tarjottava oikeassa paikassa ja oikeaan aikaan. Esimerkiksi maksuttomat terveyskeskuskäynnit, fysioterapeutin suoravastaanotot ja maksuton ehkäisy nuorille voivat torjua monta terveysongelmaa vastaisuudessa. Yksinäinen

vanha ihminen, väsynyt omaishoitaja tai leskeksi jäänyt isä tarvitsevat palveluiden äärelle pääsyn lisäksi inhimillistä kohtaamista.

Hyvinvointialueilla voimme myös varmistaa, että matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin panostetaan ja terapiatakuu otetaan käyttöön koko maassa. Sitä ei tehdä pikavoittojen, vaan pitkäjänteisen hyvinvoinnin rakentamiseksi. Tukemalla eksynyttä nuorta voidaan pelastaa kokonainen elämä. Masentuneen vanhemman saadessa apua kannatellaan koko perhettä.

On kyse sitten maahanmuuttajista, kieli- ja kulttuurivähemmistöistä, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, pienituloisista tai syrjässä asuvista, sosiaali- ja terveyspalveluiden on palveltava ihan kaikkia. Suomi ei saa olla paikka, jossa ihmisen kohtelu riippuu siitä, kuinka suomalaiselta nimi kuulostaa, sopiiko hän jonkun toisen asettamaan muottiin, missä hän asuu tai minkä verran tilillä on rahaa.

Sinunkin äänelläsi on parantava vaikutus. Se nimittäin ratkaisee, saammeko me kavennettua hyvinvointi- ja terveyseroja ja saavatko ihmiset ennaltaehkäisiä palveluita. Näissä vaaleissa voidaan turvata laadukkaat palvelut, torjua eriarvoisuutta ja edistää ihmisten yhdenvertaista kohtelua. Tämä kaikki voidaan tehdä myös ympäristön kannalta kestävästi. Tässä ohjelmassa kerrotaan miten.

Mitä nyt ollaan tekemässä?

Sote-uudistuksen tavoitteena on turvata sujuvat, laadukkaat ja kokonaisvaltaiset palvelut yhdenvertaisesti kaikille kansalaisille. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueilla ja samalla uudistetaan pelastustoimi. Tulevissa aluevaaleissa valitut päättäjät linjaavat hyvinvointialueiden toimintaa pitkälle tulevaisuuteen. Vaikka rakenne on uusi, palvelujen tarve on tuttu. Nyt ratkaistaan ovatko palvelut laadukkaita, pääseekö niiden piiriin nopeasti, missä niitä annetaan ja miten sujuvasti ne toimivat yhdessä.

Koko sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa tulee kunnioittaa ihmisten yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia. Samalla uudistuksen tulee edistää tasa-arvoa ja yhtenäisiä hoitoketjuja sekä palvelutuotannon vaikuttavuutta, laadukkuutta ja tehokkuutta.

Äänelläsi turvataan palvelut kaikenikäisille

Lapsiperhepalvelut

Äitiys- ja lastenneuvolat sekä oppilashuolto ovat lapsiperhepalveluiden ydin. Siksi niiden toimivuudesta huolehtiminen on tärkeää. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut on hyvä keskittää perhekeskuksiin, joissa toteutetaan moniammatillista ja integroitua työtappaa yhdessä varhaiskasvatuksen, koulujen, kotien, järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Tämä edellyttää riittäviä resursseja ja ammattitaitoa monialaiseen työskentelyyn.

Palvelun järjestämisessä tulee luoda yhteistyömalleja kuntien kanssa: oli sitten kyse rutiinitarkastuksesta tai ryhmämuotoisesta uniohjauksesta, sitä voitaisiin tarjota joustavasti päiväkotien, asukastalojen tai perhekeskusten yhteydessä ja tuoda myös tarvittaessa ihmisten koteihin. Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut tulee jatkossakin saada lähipalveluna,

perhekeskustoimintamallin käyttöönottoa on edistettävä joka kunnassa. Tarvitaan myös systemaattista yhteistyötä järjestöjen ja muiden paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa.

Neuvolapalveluihin liittyen resursseja on lisättävä neuvolan palveluohjaukseen. Lastenneuvolasta tulee ohjata monipuolisemmin erilaisiin palveluihin vauvahieronnasta toimintaterapiaan, värikylvyistä vanhempien vertaisryhmiin ja kotipalvelusta uniohjaukseen. Kaikilla synnyttäneillä tulee olla mahdollisuus äitiysfysioterapiaan.

Tukea vanhemmuuteen tarvitaan myös vauva-ajan jälkeen. Siksi myös niin sanotut teineuvolat, eli murrosikäisten nuorten vanhemmille ja koko perheille suunnatut tukipalvelut, tulee ottaa perhekeskusten palveluvalikoimaan. Ensiaskel uuden palvelun rakentamisessa voisi olla nykyisten perheneuvoloiden saatavuuden laajentaminen.

Lapsiperheiden on saatava arkea tukevia palveluita matalalla kynnyksellä jo silloin, kun ongelmat ovat pieniä. Palvelun saamisen kriteerit ja palvelutarpeen arvioimisen käytännöt tulisi yhtenäistää. Lasten osallisuus tulee huomioida lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikissa perhepalveluissa.

Erotilanteessa lapsiperheet kaipaavat niin ohjausta kuin käytännön apua. Hyvin tuotetut palvelut ehkäisevät ongelmien kärjistymistä. Aika lastenvalvojalle tulee saada kohtuullisessa ajassa, eroapua on saatava nopeasti ja eroauttajien on oltava koulutettuja ammattilaisia. On kehitettävä joustavia palvelumalleja niihin tilanteisiin, joissa lapsella on kaksi kotia eri hyvinvointialueilla, jotta palveluja saa kummassakin asuinpaikassa.

Perheiden monimuotoisuus on huomioitava kaikissa palveluissa, ja hyvinvointialueella tulee olla koulutettuja uusperheneuvoja, sillä vanhemmuus jatkuu myös eron jälkeen. Tasa-arvoinen vanhemmuus edellyttää tietoisuutta ja osaamista sekä palvelujärjestelmän joustavuutta. Valvottuja ja tuettuja lapsen ja vanhemman tapaamispaikkoja ja -aikoja tulee olla tarjolla joustavasti.

- Kansallisen lapsistrategian linjaukset tulee ottaa osaksi hyvinvointialueiden strategioita.
- Perustetaan alueellisen lapsikoordinaattorin toimi, jonka tehtävänä on yhteistyössä hyvinvointialueen, kuntien ja valtion viranomaisten sekä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista hyvinvointialueella ja kunnissa.
- Neuvolan ja koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon resursseja on lisättävä. Työntekijöiden jaksamisesta on pidettävä huolta.
- Neuvoloihin tarvitaan lisää mielenterveyden osajia, kuten psykologeja ja psykiatrisia sairaanhoitajia.
- Neuvoloiden henkilökuntaa on koulutettava kohtaamaan isät ja lapsen muut huoltajat tasaveroisina vanhempina.
- Neuvolapalveluita on kehitettävä liikkuviksi, jotta palveluita voidaan tarjota esimerkiksi päiväkodeissa.

Nuorten hyvinvointi

Hyvinvointialueilla on tärkeä rooli nuorten elämässä ja hyvinvoinnin edistämisessä. Yhteistyössä kuntien kanssa alueet osallistuvat oppimisen kulmakivien rakentamiseen, nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja koulupudokkuuden vähentämiseen. Kun nuoren elämä menee solmuun, tukea ja apua on oltava saatavilla matalalla kynnyksellä ja nopeasti. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollolla on merkittävä rooli myös nuorten elämäntapojen, seksuaaliterveyden ja mielenterveystaitojen rakentamisessa.

Haluamme varmistaa, että jokaisella nuorella on elämässään turvallisia aikuisia, joilla on aikaa kohdata nuori ja kuulla häntä. Alusta asti on siksi varmistettava, että yhteistyö hyvinvointialueiden ja kuntien sivistys-, nuoriso- ja työllisyyspalveluiden, etsivän nuorisotyö ja ohjaamoiden, välillä on saumatonta. Koulu- ja oppilaitosten henkilökunnan sekä nuorisotyöntekijöiden esiin nostamat huolet nuorten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyen on kuultava ja huomioitava hyvinvointialueilla.

Oppilas- ja opiskelijahuollon resurssit on taattava ja henkilökunnan läsnäolo oppilaitoksissa varmistettava.

Koulupsykologeilla ja -kuraattoreilla on oltava aikaa yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään työhön jokaisella koululla ja jokaisessa oppilaitoksessa. Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla edistetään hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuuta sekä lasten ja nuorten osallisuutta koko koulu yhteisössä.

Moniammatillisen yhteistyön koulu yhteisössä on oltava sujuvaa. Oireilevien lasten ja nuorten on päästävä nopeasti ja matalalla kynnyksellä tuen äärelle ja tarvittavan hoidon, terapian tai kuntoutuksen piiriin. Olennaista onkin vahvistaa hoitoketjuja oppilashuollon ja muun terveyden- ja sosiaalihuollon välillä sekä varmistaa henkilökunnan osaaminen ja valmiudet toteuttaa opiskeluhuoltoa moniammatillisesti ja nuorten etu edellä. Tiedonkulun hyvinvointialueen ja yths:n välillä tulee olla sujuvaa, jotta Yths:n kautta erikoissairaanhoidon pääsy julkiselle puolelle sujuu saumattomasti

- Varmistetaan, että opiskeluhuollon henkilökunta on läsnä jokaisessa koulussa ja oppilaitoksessa.
- Tuodaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja asiantuntemusta osaksi koulujen ja oppilaitosten arkea.
- Varmistetaan oireilevan nuoren nopea hoitoon pääsy, tiedonkulun toimivuus ja aito moniammatillisuus.
- Panostetaan myös lasten ja nuorten saamaan sosiaaliseen tukeen koulunkäynnissä yhteistyössä kuntien kanssa.
- Otetaan terveystarkastusten rinnalla käyttöön mielenterveystarkastukset koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa.
- Varmistetaan, että koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa on aikaa ja valmiudet tukea nuorten mielenterveystaitoja ja seksuaaliterveyttä.

Työikäisten palvelut

Kansalaisilla on oltava tarjolla kattavat sosiaali- ja terveyspalvelut riippumatta työllisyystilanteesta. Työttömien terveystarkastuksista on huolehdittava ja tulevien sote-keskusten on tarjottava palveluja asiakaslähtöisesti, tarvittaessa myös iltaisin, jotta työssäkävytkin voivat niitä käyttää.

Kasvavalla osalla työssäkävivistä palkkataso ei riitä nostamaan köyhyydestä tai työsuhte on

muu kuin täysipäiväinen. Tällöin elämiseen ei jää riittävästi rahaa, etenkin korkeiden asumiskulujen vuoksi. Näissä tilanteissa hyvinvointialueiden aikuissosiaalityön tulee kyetä tukemaan asukkaiden pärjäämistä joustavasti ja helposti täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen keinoin. Tarjolla tulee olla myös ennakoivaa ja helposti saatavaa talousneuvontaa ja taloudenhallinnan ohjausta sitä tarvitseville.

Työterveyshuollon tulee korostaa perustehtäväänsä eli ihmisten työkyvyn ylläpitämistä. Työhyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu työnantajille, ja esihenkilöt ovat avainasemassa. Työhyvinvointia tukevaa esihenkilökoulutusta tulee toteuttaa työterveysyhteistyönä. Esihenkilöiden ja työntekijöiden välinen luottamus on sekä hyvän työilmapiirin että työhyvinvoinnin perusta. Terveystarkastus mukainen työttömän terveystarkastus tulee toteutua riittävän monialaisena ja tavoitteellisena.

- Joka hyvinvointialueella tulee olla monialainen työkyvyn laajan arvioinnin yksikkö, jossa on myös työterveyshuollon ja työvalmennuksen erityisosaamista.
- Myös yksinyrittäjille, itsensä työllistäjille ja freelancereille on turvattava oikeus tarpeen mukaiseen työkykyarvioon, terveystarkastukseen ja ammatilliseen kuntoutukseen.
- Työikäisille omaishoitajille on turvattava oikeus terveystarkastukseen ja työkykyä ylläpitävään kuntouttavaan toimintaan julkisen terveydenhuollon kautta.
- Parannetaan työttömien oikeutta hyvinvointiin varmistamalla työttömien terveystarkastusten ja terveys- ja mielenterveyspalvelujen aito saavutettavuus.

Hyvä vanhuus kuuluu kaikille

Ikäihmiset ovat moninainen joukko ihmisiä, joilla on erilaisia tarpeita ja toiveita. Ikääntymisen eri vaiheisiin liittyvät terveyden- ja sosiaalihuollon sekä hoivan ja asumispalvelujen tarpeet on toteutettava ikääntyneitä ja heidän omaisiaan kunnioittaen ja kuullen.

Hyvinvointialueen vanhusneuvostoa on kuultava iäkkäiden palvelujen kartoituksessa, järjestämisessä sekä laadun ja määrän arvioinnissa. Hyvinvointialueen vanhusneuvosto on keskeisessä roolissa iäkkäiden tarpeenmukaisen hoidon saatavuuden arvioinnissa ja lausunnonantajana ikääntyneen väestön palvelujen järjestelyissä. Myös yhteistyö valtakunnallisen vanhusasiavaltuutetun kanssa on tärkeää.

Ikääntyneet ovat ja heidät tulee nähdä aktiivisina yhteiskuntaan osallistuvina toimijoina, jotka käyttävät samoja palveluja kuin nuoremmat. Ikääntyneille tulee olla hyvinvointialueilla tarjolla monipuolisia senioripalveluita aina neuvonnasta harrastustarjontaan. Hyvinvointialueella tulee olla kokonaissuunnitelma iäkkäiden tarpeen mukaisesta hoidosta.

Suurin osa vanhoista ihmisistä haluaa asua mahdollisimman pitkään omassa kodissaan. Toimintakyvyn heikessä tai turvattomuuden lisäntyessä on kuitenkin varmistettava oikea-aikainen pääsy ympärivuorokautiseen hoitoon. Hoivapaikkojen puute kuormittaa tällä hetkellä myös sairaaloiden vuodeosastoja.

- Iäkkäiden akuutteihin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin on vastattava nopeasti ja oikea-alaisesti. Tarvitaan jalkautuvia palveluita, joihin kuuluvat mm. liikkuvat hoitajat ja lääkärit, sekä erityisesti haja-asutusalueilla etäyhteyksin toteutettavat palvelut ja yhteydenotot.
- Ikäihmisten kotihoitoa on kehitettävä monipuoliseksi ja moniammatilliseksi hoitomuodoksi samalla kun ympärivuorokautisesta hoivasta ollaan siirtymässä

kotihoitoon ja uusiin välimuotoisiin palveluihin kuten perhehoitoon. Inhimilliset kohtaamiset ja pysyvät hoitajat ovat osa laadukasta hoivaa ja niiden avulla onnistutaan myös tunnistamaan muutokset ajoissa.

- Laitosmuotoisesta ympärivuorokautisesta hoidosta ollaan siirtymässä kuntouttavampiin ja yhteisöllisiin ympärivuorokautisiin tehostetun palveluasumisen muotoihin. Tässä siirtymässä on varmistettava ylipäänsä ympärivuorokautisen hoidon paikkojen riittävyys suhteessa iäkkään väestön määrään ja terveydentilaan. Pariskuntien on saatava elää perheenä myös silloin, kun vain toinen tarvitsee laitosmaista hoivaa.
- Väestön ikääntyessä muistisairaiden suhteellinen osuus kasvaa. Tämä on huomioitava palveluiden ja asumisympäristöjen suunnittelussa. Näiden on oltava muistiystävällisiä siten, että kaikki ihmiset kykenevät liikkumaan vapaasti, turvallisesti ja esteettömästi.
- Omaishoitoa on kehitettävä yhdenvertaiseksi koko maassa ja hyvinvointialueilla. Omaishoitajien jaksamista ja pääsyä terveystalouteen on helpotettava. On varmistettava, että omaishoitajat kykenevät käyttämään vapaapäivänsä tarjoamalla tilapäistä hoivakotiasumista tai riittävän kestoista ja laadukasta lomitusta kotiin.
- Palliatiivista hoitoa ja saattohoitoa on kehitettävä koko maassa, jotta hoitoa on yhdenvertaisesti kaikkien potilaiden saatavilla. Hyvinvointialueiden on turvattava oikeus hyvään kuolemaan.
- Iäkkäiden palveluohjaus tulee järjestää riittävästi kasvokkain tai tarvittaessa etäyhteyden avulla ja laadullisesti hyvin.
- Kunnalle jäävän kuntalaisten hyvinvointitehtävän ja hyvinvointialueen ennaltaehkäisevän työn rajapintoja esimerkiksi järjestöjen kanssa on kartoitettava. Seniorineuvolat, iäkkäiden asumisraadit, muistisairaiden päivätoiminta ym. on kyettävä säilyttämään siten, että niiden järjestämiselle on määritelty selkeä vastuutaho.
- Varmistetaan kaikille halukkaille yli 65-vuotiaille säännölliset terveystarkastukset, joilla edistetään ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä ja itsenäistä toimintakykyä.
- Kotihoidon laatua on monipuolistettava siten, että laadukkaan hoivan ohella kotihoidossa tarjotaan myös muun muassa kuntouttavia palveluja.
- Iäkkäille on kehitettävä laitoshoidon ja kotihoidon välille erilaisia asumisen muotoja, jotka tukevat osallistumista ja sosiaalista toimintakykyä ja vähentävät yksinäisyyttä.
- Iäkkäiden hoivapalveluiden puutteet on korjattava ja ympärivuorokautisen hoidon paikkoja tulee olla tarjolla riittävästi.
- Vaikeasti muistisairaille on järjestettävä turvalliset asumistilat, jotka tukevat muistisairaiden omaehtoista toimintakykyä ja edistävät kuntoutumista.
- Hyvinvointialueelle on perustettava palveluohjaajien lisäksi valvontakoordinaattorin toimia arvioimaan iäkkäiden palvelujen saavutettavuutta ja laatua.

Äänelläsi kavennetaan hyvinvointi- ja terveyseroja

Suomalaisen hyvinvointivaltion lupaukseen kuuluu se, että ihmiset saavat inhimillistä ja vaikuttavaa terveydenhuoltoa kohtuullisin kustannuksin elämäntilanteestaan ja asuinpaikastaan riippumatta.

Suomalaisten terveys- ja hyvinvointierot ovat kuitenkin kasvaneet. Aasukkaat ovat tällä

hetkellä taustastaan ja asuinpaikastaan riippuen hyvin eriarvoisessa asemassa. Tämä kehitys on tulevilla hyvinvointialueilla pysäytettävä ja hyvinvointi- ja terveyserot kurrottava umpeen. Se tapahtuu ennen kaikkea vahvistamalla julkisia peruspalveluita, jotta kukaan ei jää palveluiden ulkopuolelle.

Terveyttä ja hyvinvointia edistää parhaiten se, että peruspalveluiden äärelle pääsee nopeasti. Sairaus on helpointa hoitaa ennen kuin se pääsee pahenemaan. Tukea on parasta saada silloin, kun ongelmat eivät ole syventyneet. Oikea-aikainen apu on tärkeää sekä inhimillisesti että kansantaloudellisesti.

Peruspalveluihin on päästävä matalalla kynnyksellä

Vahvistetaan julkista perusterveydenhuoltoa ja perustason sosiaalipalveluja ja siirretään näin painopistettä peruspalveluihin, ennaltaehkäiseviin ja matalan kynnyksen palveluihin. Hyvinvointialueilla pitää onnistua purkamaan raja-aita perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä. Samoin on purettava raja-aita sosiaali- ja terveydenhuollon väliltä, erityisesti kun on kyse terveydenhuoltoon tiiviisti yhteydessä olevista sosiaalipalveluista, kuten vanhuspalvelut, mielenterveyspalvelut, päihdepalvelut, vammaispalvelut sekä äitiys- ja lastenneuvolapalvelut.

Peruspalveluiden tulee olla kaikkien saavutettavissa varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Vihreä hyvinvointialue panostaa ennaltaehkäiseviin palveluihin, sillä se on aina sosiaalisesti, inhimillisesti ja taloudellisesti paras vaihtoehto. Erityisesti ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön ja matalan kynnyksen palveluihin on tärkeää satsata. Esimerkiksi oireilevan lapsen nopea pääsy neuropsykiatriisiin tutkimuksiin ja tuen piiriin heti epäilyn herättyä on tehokasta ennaltaehkäisyä.

Toimiva ja riittävästi resursoitu perusterveydenhuolto ehkäisee kansansairauksia ja niiden komplikaatioita sekä vähentää akuuttien vaivojen hankaloitumista. Se keventää erikoissairaanhoidon ja päivystyksen kuormaa vähentäen pitkällä aikavälillä myös kustannuksia. Jotta voi säästää, pitää siis investoida.

Ihmiselle itselleen ja hänen lähipiirilleen on aina sitä parempi, mitä nopeammin hän tulee asiansa kanssa nähdyksi ja kuulluksi, ja saa tarkoituksenmukaista ja oikea-aikaista apua.

Ennaltaehkäisyn näkökulmasta tärkeintä on hyvin toimivat perustason sosiaali- ja terveyspalvelut ja niiden välinen saumaton yhteistyö. Hoitoon on päästävä matalalla kynnyksellä ja nopeasti, ja sosiaalipalveluita saatava ilman pitkää jonottamista. Toimivat peruspalvelut ovat parasta ennaltaehkäisyä.

Vaikuttavaa hoitoa tehokkaasti

Asukkaiden tulee saada oikeaa hoitoa oikeaan aikaan. Hoidon tehokkuus sote-keskuksissa perustuu varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Hoitoketjujen tulee olla saumattomia ja moniammatillisia. Tehokkuus ei kuitenkaan saa ajaa ihmisen ja potilaskeskeisyyden edelle, ja lähipalvelut ovat aidosti tehokkaita, sillä ne ylläpitävät hoidon jatkuvuutta. Terveydenhuollossa hoidon ja hoitosuhteen jatkuvuudella on suuri merkitys. Tutkimusten mukaan sekä hoitotulokset että tyytyväisyys hoitoon paranevat, kun hoitosuhteet ovat pysyviä. Tietovarantojen ja ennakoivien algoritmien hyödyntäminen mahdollistaa varhaisen

tunnistamisen ja tehokkaan ennaltaehkäisevän tuen.

Varmistetaan vastaanotolle pääsy viikossa

Puretaan jonot perusterveydenhuollossa

Jokaisella on oikeus päästä hoitoon inhimillisessä ajassa. Kunnilta on puuttunut kannusteita panostaa perusterveydenhuoltoon riittävästi, mikä on lisännyt erikoissairaanhoidon tarvetta. Työntekijät jaksavat ja viihtyvät, kun samassa työvuorossa on riittävästi tekijöitä ja kun tarvittaessa työnkuvaan ja työaikoihin voi vaikuttaa esim oman elämäntilanteen mukaan.

- Perusterveydenhuollon lääkärin virkoja pitäisi olla enemmän kuin yksi 1 500 asukasta kohden tai lääkäripula on rakenteellinen. Tällöin ratkaisu on lääkäreiden virkojen lisääminen, työolojen parantaminen sekä aktiivinen rekrytointi.
- Tarkistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten määrät, työolot ja palkat sille tasolle, että potilaan tullessa sote-keskukseen vastassa on hyvinvoiva työntekijä. Perusterveydenhuollossa tulee olla lääkärinvirkoja vähintään yksi 1 500 asukasta kohden. Muuten lääkäripula on myös rakenteellinen. Työntekijöiden saaminen näihin virkoihin edellyttää työolojen parantamista, aktiivista rekrytointia ja lääkärin koulutusmäärien kasvattamista.
- Parannetaan erityisesti monisairaiden potilaiden terveydenhoidon saatavuutta ja hoitosuhteen pysyvyyttä.
- Perusterveydenhuollossa on saatava nykyistä enemmän erikoislääkäritason palveluja, mikä parantaa hoidon integraatiota.
- Erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteensovitusta parannetaan tilanteissa, joissa potilas siirtyy esimerkiksi leikkauksen jälkeen takaisin perusterveydenhuollon piiriin ja edelleen kotiin. Kuntoutumisen tuki on järjestettävä suunnitelmallisesti aina kotiin vietäviin palveluihin saakka, jotta asiakkaan toimintakyky palautuu mahdollisimman nopeasti ja hyvin.

Suun terveydenhoito

Suun terveys ja yleinen terveydentila ovat kytköksissä toisiinsa. Tästä syystä suun terveydestä tulee huolehtia koko elämän ajan. Hyvä suunterveys on osa kansanterveyttä, ennaltaehkäisyä ja syrjäytymisen torjumista. Riittävät ja oikea-aikaiset palvelut lisäävät hyvinvointia ja tuovat kustannussäästöjä.

- Kiireelliseen hammashoitoon on päästävä heti, potilaan asuinpaikasta riippumatta.
- Kiireetön hoito tulee järjestää 3–6 kuukauden kuluessa.
- Sairauksien ehkäisemiseksi suun terveydenhoidon on jatkuttava myös iäkkäiden kohdalla ja sen saatavuus on taattava yhdenvertaisesti muiden ikäryhmien kanssa.

Laadukkaat erikoissairaanhoidon palvelut

Hyvinvointialueiden vastuulla on sekä peruspalvelut että erikoissairaanhoidon palvelut. Suomessa on erittäin korkeatasoinen erikoissairaanhoidon palvelu, jonka resursseista on huolehdittava.

Uudistuksen tavoitteena on vähentää rajapintaa näiden välillä ja varmistaa hoitoketjujen sujuvuus ja estää aikaisemmin mahdollinen osaoptimointi.

Terveyspalveluiden integraatiota tulee kehittää siten, että erikoislääkärikonsultaatiot ja -palvelut tulevat lähemmäksi peruspalveluita ja ihmisiä. Konsultaatiossa voidaan hyödyntää myös digitaalisia kanavia.

- Turvataan erikoissairaanhoidon riittävät resurssit.
- Kehitetään moniammatillisuutta, eri alojen yhteistyötä ja erityisesti integraatiota perustasolle. Varmistetaan että hoidot ovat näyttöön perustuvia ja tuetaan myös tieteellistä tutkimusta.
- Varmistetaan riittävä tiedonkulku ja konsultaatiomahdollisuudet perustason ja erikoissairaanhoidon välillä.
- Lisätään erikoissairaanhoidon yhteistyötä vaativien sosiaalipalveluiden kanssa (esimerkiksi lastenpsykiatria ja lastensuojelu tai vaativa päihdehoito ja -kuntoutus).

Äänelläsi hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia

Nykyaikainen teknologia mahdollistaa monien hyvinvointivaltion tärkeiden palveluiden tarjoamisen suurelle joukolla kätevästi myös digitaalisesti. Onnistunut digitalisaation hyödyntäminen on keskeisen tärkeää, jotta uudistuksesta saadaan kaikki mahdollinen hyöty.

Digitalisaation nopea kehitys voi kuitenkin syrjäyttää ihmisiä ja ihmisryhmiä, eikä kaikkea voi hoitaa etänä. Syrjäytyminen estetään tarjoamalla neuvontaa, ohjausta ja apua palvelujen käyttämiseen, sekä henkilökohtainen palveluvaihtoehto kaikille, jotka sitä tarvitsevat.

- Uusien teknologioiden ja lääkkeiden käyttöönotossa on pidettävä huoli siitä, että ne hyödyttävät ensisijaisesti potilaiden ja muiden asiakkaiden elämää, parantavat hoidon tai ohjauksen laatua sekä tuottavat tosiasiallisia hyötyjä terveydelle tai elämänlaadulle.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköiset järjestelmät tulee rakentaa käyttäjäkeskeisin menetelmin ja laadunvarmistuksen tulee varmistaa potilasturvallisuus jo ennen vaaratilanneilmoituksia.
- Sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjillä tulee olla mahdollisuus hallita, hyödyntää ja luovuttaa eteenpäin heistä kerättäviä tietoja. Tavoitteena on vahvistaa palveluiden käyttäjien toimijuutta samalla kun tehdään tietojen hallitsemisesta ja siirtymisestä eri palveluiden välillä sujuvaa.
- Kun asiantuntijoiden käyttö tiedon etsintään ja tallentamiseen on tehotonta, pitäisi sihteeriapua voida hyödyntää.

Järjestöyhteistyö

Järjestöjen rooli on moninainen aina asiantuntijuudesta, vertaistuen ja palvelujen tarjoamiseen. Järjestöjen rooli sote-ammattilaisten kouluttajina tulisi tunnistaa aiempaa paremmin. Järjestöjen toimintamahdollisuudet tulee turvata avustuksin, ja niille on tarjottava toimitiloja.

Hyvinvointialueen tulee huolehtia, että yhteistyö hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä toimii myös kuntien sivistystoimen, järjestöjen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Hyvinvointialueella on vastuu siitä, että eri toimijoiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö on koordinoitua niin, ettei päällekkäisyyksiä tai palvelukatveita pääse syntymään. Tunnistetaan ja tunnustetaan, yleisesti naisten tekemä, palkaton hoivatyö hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

- Hyvinvointia ja terveyttä edistävien, sekä myös sosiaali- ja terveystalveluiden yhdyspinoilla toimivien järjestöjen toimintaedellytyksistä on huolehdittava avustuksia ja toimitiloja tarjoamalla.
- Järjestöyhteistyö on huomioitava yhtenä tehokkaana ennaltaehkäisevänä tukitoimintana monissa palveluissa.
- Perustetaan järjestöasiain neuvottelukunta hyvinvointialueille parantamaan hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyötä

Sosiaali- ja terveystalvelut yhdeltä luukulta

Uusilla aluevaltuustoilla on mahdollisuus rakentaa sellaisia yhden luukun palveluita, jotka eivät pompottele ihmisiä. Yksittäisten oireiden sijaan päästään hoitamaan kokonaista ihmistä. Se auttaa yhtä lailla kiireistä perhettä kuin syrjään jäänyttä päihderiippuvaista.

Perusterveydenhuollon ja sosiaalitalveluiden on oltava kaikkien niitä tarvitsevien saavutettavissa oikea-aikaisesti. Kun ongelmat eivät pääse syvenemään, on niiden hoito helpompaa. Samalla säästetään pitkä penni kuluissa.

- Uudesta sosiaali- ja terveystalvelukeskuksesta ihmiset saavat tarvitsemansa avun yhdellä yhteydenotolla. Talvelut ovat laadukkaita, moniammatillisia ja asiakaslähtöisiä.
- Uusi sosiaali- ja terveystalvelukeskus on helppo löytää, se on siellä missä ihmiset liikkuvat. Jokainen kokee olevansa tervetullut ja ammatilliset viihtyvät työssään siellä.
- Vanhusten ja vammaisten kuljetustalvelut on järjestettävä turvallisesti, sujuvasti ja saavutettavasti. Kuljetustalveluiden tarjoaminen ei kuitenkaan saa johtaa talveluverkon karsimiseen. Myös Kelan tarjoamien kuljetusten on toimittava moitteettomasti. Sote-keskusten luona tarvitaan myös saattopaikkoja, jotka on muistettava suunnittelussa.
- Palkataan valvontakoordinaattoreita huolehtimaan omavalvonnan riittävydestä ja toimivuudesta vanhustalveluissa, lastensuojelussa, vammaistalveluissa sekä muissakin sosiaali- ja terveystalveluissa.

Äänelläsi vaalitaan mielenterveyttä

Mielenterveyden ammatilliselle pääsy on monin paikoin vaikeaa. Mikäli päädytään siihen, että tarvitaan psykoterapiaa, edellyttää sopivan terapeutin löytäminen vaivannäköä, johon ei vaikeassa elämäntilanteessa tai psyykkisessä kriisissä aina löydy voimia. Tässä tarvitaan selvästi nykyistä enemmän ensi linjan mielenterveysammattilaisen tukea.

Hyvät mielenterveystalvelut ovat niin ennaltaehkäisevää kuin korjaavaa toimintaa. Hyvinvointialueilla tulee mitata matalan kynnyksen talveluiden riittävyttä. On äärimmäisen tärkeää myös huolehtia sujuvista hoitopoluista perustalveluista erikoissairaanhoidon.

Varhaiskasvatukseen tarvitsemme oppilashuollon kaltaisia rakenteita kuten psykologeja ja

kuraattoreja. Kouluilla oppilashuollon palveluita tulee tarjota minimissään sitovan mitoituksen määrä. Tarvitsemme sote-keskuksiin lisää mielenterveyshoitajia ja perhepalveluihin lisää koko perhettä kohtaavia asiakkuuksia sillä arvioiden mukaan jopa viidennes huostaanotoista johtuu siitä, ettei tarjolla ole sopivaa psykiatrista hoitoa terveydenhuollon toimialalta. Ikäihmisten palveluissa tulee kiinnittää myös huomiota mielen hyvinvointiin osana palvelutarjontaa.

Moni saa apua jo muutaman kerran psykososiaalisesta tuesta ja keskustelusta ammattilaisen kanssa. Tämän lisäksi on syytä panostaa toimiviin ja tehokkaisiin lyhytterapioihin ja nettiterapiaan, joita pitäisi olla riittävästi tarjolla lähellä ihmisiä. Haastavimmissa tilantissa tulee edelleen olla tarjolla myös pitkäkestoista psykoterapiaa, joka usein onkin Kelan kustantamaa.

Matalan kynnyksen palveluiden ja psykososiaalisen tuen lisäksi tarvitaan näyttöön perustuvaa moniammatillista psykiatrista hoitoa. Psykiatrisen erikoissairaanhoidon resursseja on lisättävä ja yhteistyötä perustason kanssa on kehitettävä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää psykiatripulaan ja etsiä keinoja riittävien ammattilaisten määrien rekrytoimiseen hyvinvointialueille.

Psykiatrisen avohoidon tulee olla potilasta kannattelevaa ja tukevaa ja tarvittaessa potilaan luokse jalkautuvaa. Psykiatrista sairaalahoitopaikkoja tulee olla riittävästi, vaikka painopistettä onkin siirretty avohoitoon.

Mielenterveyspalveluihin liittyy myös neuropsykiatrinen tutkimus sekä valmennus. Usein mielenterveysongelmien taustalla ja kyljessä on arjen haasteita, joita pystytään ratkomaan. Arjessa tapahtuva ohjaaminen ja omien toimintatapojen tarkastelu auttaa pärjäämään omassa arjessaan mielenterveysdiagnoosien, lääkityksen ja psykiatrisen kontaktin ohella. Kuntouttavan, pidemmän psykoterapian tulee säilyä jatkossakin osana nuorten ja työikäisten hoitovalikoimaa. Tällä turvataan työssä pysymistä ja sinne palaamista.

- Toteutetaan terapiatakuu kaikilla hyvinvointialueilla.
- Psykiatrisen erikoissairaanhoidon resurssit ja työvoiman saatavuus on turvattava.
- Tehdään psykoterapiakoulutuksesta maksutonta yliopistoissa.
- Taataan lähellä olevat, matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut kaiken ikäisille.
- Perustetaan kerran viikossa toimiva mielenterveyspiste jokaiseen kuntaan.
- Tuodaan mielenterveyspalvelut lähelle asukkaita erityisesti syrjäseuduilla liikkuvilla psykiatrisilla palveluilla.
- Vahvistetaan mielenterveyden hoitotakuuta ja taataan pääsy perustason mielenterveyshoitoon kuukauden sisällä.
- Poistetaan esteet päihdeongelmista kärsivien avunsaannin tieltä.
- Tarjotaan tukea mielenterveyspotilaiden läheisille.

Äänelläsi torjutaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta

Avun saaminen ei saa riippua asuinpaikasta tai lompakon paksuudesta. Köyhyys ja eriarvoistuminen on tuleville hyvinvointialueille suuri ja moninainen haaste, johon liittyvät esimerkiksi segregaatio, alueellinen eriytyminen, huono-osaisuuden kasaantuminen, suuri sairastavuus, väestön ikääntyminen ja ylisukupolviset ongelmat.

Kaupunkialueen sisäisen alueellisen eriytymisen vähentämiseksi on tärkeää panostaa kaupunkisuunnitteluun, monipuoliseen asumiseen, hyviin liikenneyhteyksiin sekä laadukkaisiin lähipalveluihin. Tarvitsemme myös erillisiä ohjelmia puuttumaan pahimpiin epäkohtiin, esimerkiksi purkamaan hoitovelkaa korkean sairastavuuden alueilla. Heikommin pärjäävillä alueilla tulee toteuttaa myönteistä erityiskohtelua erojen tasaamiseksi.

Ylisukupolvisten ongelmien ratkaisut ovat koko perheen tukemisessa, jossa on huomioitava moninaiset taustatekijät, esimerkiksi sukupuoli, sosioekonominen tausta, asuinpaikka, alkuperä, perhetausta, koulutus, ikä, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti sekä sukupuolen ilmaisu. Apua on saatava elämän kaikissa vaiheissa, ja on tunnistettava syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset, kuten yksinäiset ja yksin asuvat vanhat ihmiset. Oikea-aikainen ja tehokas puuttuminen vähentää ongelmien kehittymistä suuremmiksi.

Terveyden edistäminen on tärkeää köyhyyden torjuntaa, koska köyhyys ja terveysongelmat kulkevat usein käsi kädessä. Paljon terveyspalveluja käyttävät kuntalaiset ovat usein myös hyvin pienituloisia. Asiantunteva ja oikea-aikainen palveluohjaus auttaa löytämään oikeat palvelut ja palveluketjut. Ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä on oltava tarjolla kaikissa elämäntilanteissa, myös työelämän ulkopuolella, ja monet näistä palveluista hoidetaan jatkossakin kuntien toimesta tai yhteistyössä kuntien kanssa. Esimerkiksi kulttuurin, liikunnan, luontosuhteen ja eläinten merkitykseen hyvinvoinnin ylläpitämisessä on kiinnitettävä huomiota.

Köyhyyden ja eriarvoistumisen ehkäisyssä tiedolla johtamisella on tärkeä rooli. Kun ongelmat ovat erilaisten mittareiden kautta tiedossa on tilanteeseen parempi puuttua.

Osana köyhyyden torjuntaa tulee torjua myös asunnottomuutta sekä tarjota lakisääteistä asumiseen ja talouteen liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Ennaltaehkäisevässä ja täydentävässä toimeentulotuessa tulee olla sellaiset taloudelliset ja henkilöresurssit, ettei kenenkään hyvinvointi vaarannu. Lapsen, kumppanin, sisaruksen tai ikääntyneen vanhempansa omaishoitajana oman työnsä ohessa toimivia työkäisiä tulee tukea saavutettavilla ja toimivilla omaishoidon tukipalveluilla sekä työelämän joustoilla. Erityistä tukea vaativien lasten perheiden kokonaisvaltainen tukeminen (psykkinen, toiminnallinen sekä käytännön tuki kotona ja koulussa) auttaa estämään perheiden syrjäytymistä ja lapsiperheköyhyyden lisääntymistä.

Palvelujen saavutettavuuden ongelmat kärjistävät ongelmien kasaantumista. Syrjäytyminen on prosessi, joka kehittyy pitkän ajan kuluessa ja on liian usein ylisukupolvista.

Oikea-aikainen ja tehokas puuttuminen vähentää ongelmien kehittymistä suuremmiksi.

Saumaton yhteistyö TE-palveluita järjestävän kunnan ja sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavan hyvinvointialueen välillä on ensiarvoisen tärkeää. Saumaton moniammatillinen yhteistyö alueen, kunnan ja kolmannen sektorin välillä tulee varmistaa myös tilanteissa, joissa lemmikki- tai kotieläinten hyvinvointi sitä vaatii.

- Hyvinvointialueilla on tehtävä lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia, tiedostaa

tehtyjen päätösten vaikutukset lapsiin ja ehkäistävä lapsiperheköyhyyttä ja huono-osaisuuden periytymistä puuttamalla ongelmiin hyvissä ajoin.

- Päätöksistä on tehtävä myös vanhusvaikutusten arviointi.
- Suuren sairastavuusindeksin alueille tulee panostaa lähipalveluiden laatuun ja saavutettavuuteen. Tarvitsemme myös uusia, jalkautuvia työmuotoja, tiedotusta, digitaalista- ja henkilökohtaista neuvontapalvelua, etsivää työtä ja ennaltaehkäisyä.
- Vihreällä hyvinvointialueella varmistetaan, ettei kukaan velkaannu terveystalouden asiakasmaksujen takia. Kohtuullistetaan asiakasmaksuja.
- Pyritään terveyskeskuskäyntien maksuttomuuteen siellä, missä se on mahdollista palvelutasoa vaarantamatta.
- Siirretään asiakasmaksujen perintä pois yksityisiltä perintätoimistoilta.
- Talousneuvola-pilotit on vakinaistettava hyvinvointialueilla, velkaneuvontaa matalalla kynnyksellä.

Äänelläsi varmistetaan, että kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti

Vihreällä hyvinvointialueella laadukkaita ja tarpeen mukaisia palveluita saavat kaikki ihmiset varallisuuteen, sukupuoleen, ikään, vammaisuuteen, kulttuuriin, seksuaaliseen suuntautumiseen ja muihin ominaisuuksiin katsomatta. Palvelut ja palveluketjut räätälöidään kunkin ihmisen tarpeen mukaan itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Yhdenvertaisuus ei ole vain syrjinnän puuttumista, vaan aktiivisia toimenpiteitä, kuten tiedotusta monella kielellä, tulkkipalveluita ja esteettömiä tiloja. Saavutettavuus ja esteettömyys ovat edellytyksiä palvelujen saamiselle ja toimivuudelle. Saavutettavuus ja esteettömyys tarkoittaa paitsi esteetöntä liikkumista, myös aistivammainen huomioimista esimerkiksi digipalveluissa, viittomakielen tulkkien järjestämistä ja viestintää selkokielellä.

Varmistetaan hyvät ja toimivat palvelut ihmisille asuinpaikasta riippumatta. Myös palveluiden saatavuus kielilain mukaisesti on huomioitava, kuten saamenkielilain toteutuminen palveluissa saamelaisten kotiseutualueella.

Sosiaali- ja terveystalouden täytyy mukautua ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Pitkäaikaisten palvelujen suhteen on pyrittävä siihen, että palvelu seuraa ihmistä eikä päinvastoin. Palveluita tulee pitää yllä myös pienemmissä pisteissä, jotta ihmisten tarve matkustaa pitkiä matkoja terveydenhuollon perässä vähenisi. Esimerkiksi liikkuva lääkäri tai sairaanhoitaja on yksi hyvä esimerkki tästä.

Vammaisten palvelut

Vammaisia ihmisiä kohdellaan yhä liian usein päätöksenteon ja toimenpiteiden kohteina, ei toimijoina edes omassa elämässään. Syrjintä ja taistelu välttämättömistä palveluista on monille vammaisille ihmisille jokapäiväistä elämää. Eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota perusoikeuksien rajoittamiseen erityishuollossa. Tälle perusoikeuksien polkemiselle on saatava loppu.

Vammaispalvelujen tehtävänä on turvata vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeus, yhdenvertaisuus ja kaikin puolin omannäköinen elämä. Itsenäinen elämä ei ole sitä, että

ihminen tekee kaiken itse ja viettää kaiken aikansa yksin, vaan sitä, että hän tekee itse omat päätöksensä. Palvelujen pitää seurata vammaista ihmistä, ei päinvastoin. Tämä toteutuu vain, jos hyvinvointialue kehittää olemassa olevien vammaispalvelujen rinnalle uusia, yksilöllisiä palveluita. Hyvinvointialueilla työntekijät voivat erikoistua vammaispalveluihin ja niiden kehittämiseen. Tämä on mielekästä sekä työntekijän että vammaisen kansalaisen kannalta.

Vammaispalvelulaki takaa tietyt palvelut kaikille sen kriteerit täyttävälle henkilölle iästä riippumatta. Niiden myöntämisen kriteerinä ei saa olla diagnoosi, vaan yksilöllinen toimintakyky ja tarve. Vammaispalvelujen määrän ja sisällön pitää vastata ihmisen yksilöllisiä tarpeita ja toiveita, ei kapeita oletuksia siitä mikä kuuluu tai ei kuulu vammaisen rooliin.

Vammaispalveluja ei saa rajata vain arkeen, työssäkäyntiin ja opiskeluun, vaan niillä on mahdollistettava monipuolinen elämä, johon kuuluvat lomat, juhlat ja aktiivinen vapaa-aikaa.

- Myönnetään vammaispalvelut aina todellisen tarpeen mukaan.
- Kehitetään monipuolisesti palveluita, jotka vastaavat vammaisten ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin.
- Viedään palvelut vammaisten ihmisten luo, ei toisin päin.
- Myönnetään tarpeen mukaan kuljetuspalvelumatkoja lähikuntaa pitemmälle.

Antirasismi ja yhdenvertaisuus palveluissa

Suomi on aina ollut monikulttuurinen. Jokaisella ihmisellä on oikeus yhdenvertaisiin ja syrjimättömiin palveluihin ja kohtaamiseen. Suomalaisuus on moninaista ja tämän tulee näkyä myös palveluissamme.

Hyvinvointialueiden tulee yhteistyössä kotoutumispalveluiden kanssa varmistaa, että jokainen Suomeen muuttanut saa tiedon omista oikeuksistaan sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttäjänä ja osaa hakea tarvitsemaansa apua. Myös palvelupolkujen on toimittava.

- Lisätään monikielisten palveluiden, neuvonnan ja ohjauksen saatavuutta mm. luomalla toimivampia malleja vieraskielisille sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille tarvittavan pätevyyden ja kielitaidon hankkimiseen, henkilöstön monikulttuurisuusosaamista vahvistamalla sekä tulkkauspalveluita lisäämällä.
- Hyvinvointialueiden kotouttamistyöllä tulee olla saumaton yhdyspinta kuntien kotouttamisohjelmiin ja alan järjestöjen toimintaan. Tässä korostuvat erityisesti yhdyspinnat sivistys- ja kulttuuritoimintaan sekä lapsi- ja nuorisotyöhön sekä perheiden ja ikääntyvien ihmisten kanssa tehtävään työhön. Osana hyvinvointialueiden osallisuus työtä tulee jokaiselle hyvinvointialueelle nimetä vapaaehtoinen monikulttuurisuusneuvosto.
- Paperittomilla henkilöillä tulee olla oikeus välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tämä tarkoittaa mm. veronpainausta, diabeteksen ja suun terveydenhoitoa sekä rokotuksia ja perussosiaaliturvaa.

Seksuaali- ja lisääntymisterveys

Jokainen ihminen ansaitsee tulla kohdatuksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on, vailla turhia oletuksia. Jokaisella pitää olla turvallinen tila saada palvelua ikään, taustaan, seksuaaliseen

suuntautumiseen, sukupuoleen tai varallisuuteen katsomatta. Kaikkien palvelujen on tapahduttava turvallisessa tilassa sekä kansalaiselle että henkilökunnalle. Palvelujen saaminen ei saa olla kiinni niistä päättävän henkilöstön asenteesta tai tietämyksen tasosta. Palvelua tarjoavalla henkilöllä on vastuu tiedoista ja kyvystä tarjota palveluja huomioiden ihmisen mahdollisesti sukupuolitettua tai opittua tapaa viestiä tarpeistaan. Tämä koskee mies-, nais-, trans- sekä muita ihmisiä. Henkilöstölle on annettava kattavasti koulutusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisesta. Epäasialliseen kohteluun ja häirintään puuttumiselle luodaan selkeät säännöt, joihin jokainen työntekijä perehtyy ja sitoutuu. Synnyttäjien oikeudesta turvalliseen ja toiveiden mukaiseen synnytykseen on huolehdittava. Hoitopolku ei saa myöskään katketa keskenmenoon. Synnytyksestä palautumista tuetaan muun muassa tarjoamalla fysioterapiaa kaikissa kunnissa.

- Matalan kynnyksen seksuaalineuvontaa ja tarpeen mukaan seksuaaliterapiaa on oltava tarjolla kaiken ikäisille, erityisesti niissä elämän muutostilanteissa, jotka voivat olla herkkiä seksuaalisuuden kannalta.
- Tarjotaan maksutonta ehkäisyä alle 30-vuotiaille. Maksuton ehkäisy tuo säästöjä ja vähentää nuorten välistä eriarvoisuutta.
- Keskenmenon kokeneille on järjestettävä riittävä tuki oman neuvolan kautta.
- Turvallinen raskaudenkeskeytys ja siihen liittyvä henkinen tuki pitää järjestää riippumatta alueen asenneilmapiiristä.
- Seksuaali- ja lisääntymisterveyden palveluihin kuuluvat myös palvelut, joilla tuetaan perheellistymistä ja perheen perustamista. Varmistetaan, että mahdollisimman monen lapsitoiveet toteutuvat. Asenteet eivät saa vaikuttaa siihen kenelle hedelmöityshoitoja tarjotaan.
- Perustetaan seksuaalirikosten uhrien tukikeskus (seri) jokaiseen keskussairaalaan.
- Kehitetään neuvolapalvelun ja synnytyspalvelujen yhteistyötä, jolla tuetaan synnyttäjien valmistautumista synnytykseen ja siitä palautumiseen.

Lastensuojelu

Lastensuojelun kuormittumisesta on puhuttu jo pitkään, ja pahimmillaan huostaanotolla yritetään paikata puuttuvia tai ruuhkautuneita nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluja. Lastensuojelua kuormittavat toimimattomat hoitoketjut, aikuissosiaalityön katvealueet, pätevien työntekijöiden saatavuusongelmat ja suuri vaihtuvuus sekä neuropsykiatrisesti oireilevien lasten tarpeettoman herkkä ohjautuminen lastensuojelun asiakkaiksi.

Lastensuojelun avohuollon kehittäminen on otettava keskiöön. Perheiden tuki riippuu tällä hetkellä liiaksi siitä, millaista tukea missäkin on saatavilla. Lapsiperheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa tukea on pystyttävä kehittämään.

Lastensuojelun keskiössä tulee aina olla lapsen edun toteutuminen. Lapsen tilanteen tunnistamisella ja perheen tukemisella tutussa kasvuympäristössä on tärkeä rooli. Perhettä tulee tukea yksilön sijaan kokonaisuutena.

Lapsiperheille on tarjottava matalalla kynnyksellä heidän tarvitsemaansa apua ja tukea jo ennen kuin tilanne vaatii lastensuojelun asiakkuutta. Vauva- ja pikkulapsiperheissä tuen tarve voi kevyimmillään olla käytännön apua arjessa selviämiseen, kodinhoitoon ja ohjausta turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen.

Perhehoidon on oltava lastensuojelun sijaishuollon toteuttamismuodoista ensisijaista. Perhehoito on inhimillinen ja kodinomainen sijaishuollon toteuttamisen tapa, jossa lapselle taataan kodinomaiset kasvuolosuhteet, tarvittavat tukitoimet ja pysyviä, turvallisia ihmissuhteita. Tällä hetkellä perhehoitosijoitusten osuus kaikista sijoituksista vaihtelee merkittävästi eri alueilla.

- Vihreä hyvinvointialue noudattaa lastensuojelun valtakunnallisia henkilöstömitoituksia. Tarvitsemme riittävästi koulutuksen aloituspaikkoja sekä joustoja alalle siirtymiseen.
- Kaikilla hyvinvointialueilla pitää olla riittävät resurssit toteuttaa lakisääteisiä palveluita.
- Hyödynnetään moniammatillista osaamista, sosiaaliohjaajien työparityöskentelyä sekä systeemistä työmallia. Palvelutarpeen arviointeja on myös tehtävä entistä enemmän siten, että työpari otetaan lapsen kasvuympäristöstä, jossa lapsi, nuori ja perhe jo tunnetaan.
- Lastensuojelun painopistettä tulisi siirtää avohuollon tukitoimiin ja tarjota ensisijaisesti kotiin tuotavia palveluita kuten perhetyötä.
- Lasta ja nuorta tulee kuulla häntä koskevissa asioissa ja päätöksissä.
- Hyvinvointialueilla tulee kehittää jälkihuollon sisältöä ja eri toimintamuotoja niin, että tuemme nykyistä paremmin nuoria aikuisuuteen ja itsenäistymiseen.
- Perhehoidon ja sijaishuollon palvelut ja perhehoitajien koulutus on hyvä keskittää maakunnallisiin yksiköihin.
- Jälkihuoltoa pitää tarjota perhehoidossa erityisesti silloin, kun nuori on ollut sijoitettuna perhehoitoon.

Päihdepalvelut

Päihdehaittojen ehkäiseminen on helpompaa ja halvempaa kuin niiden korjaaminen. Tarve päihdepalveluille on kasvanut pandemian myötä. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden tulee toimia paremmin yhteen hyvinvointialueilla. Päihdeongelman leimallisuutta tulee vähentää ja siirtää painopistettä päihteiden käytön rangaistavuudesta kuntoutukseen ja käytön haittojen vähentämiseen. Päihteidenkäyttötaustan ei tule olla este muiden palveluiden saamiselle, vaan esimerkiksi mielenterveysongelmia ja neuropsykiatrisia haasteita tulee hoitaa päihdetyön ohessa. Esimerkiksi pakollisen huumetestin vaatimista ei tule sallia ehdoksi mielenterveyspalvelujen piiriin pääsulle.

Päihdepalveluihin on päästävä nopeasti yhden luukun periaatteella, jossa tehdään yksilöllinen hoidontarpeen arviointi. Päihdepalveluiden tulee olla monimuotoisia ja riittäviä. Tarvitaan helposti saavutettavaa ja moniammatillista avohoitoa sekä tarvittaessa vierotushoitoa ja pitkäkestoista laituskuntoutusta. Kuntoutukseen pääsyn tulee olla sujuvaa ja riittävän pitkäkestoista. On tärkeää panostaa haittoja vähentävään työhön kuten korvaushoitoon, puhtaiden ruiskujen ja neulojen jakamiseen sekä jalkautuvaan päihdetyöhön. Laituskuntoutusjaksoille tulee päästä sujuvasti ja riittävän pitkäksi aikaa.

- Panostetaan erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön.
- Viedään päihdetyö sinne missä ihmiset ovat.
- Järjestetään riittävästi haittoja vähentävää hoitoa kuten neulanvaihtopisteitä ja korvaushoitoa.

- Pidetään huolta asunto ensin -periaatteen toteutumisesta.
- Taataan läheisille riittävä tuki ja palvelut.
- Tunnistetaan järjestöjen tekemä tärkeä työ ja otetaan heidät kumppaneiksi.

Rahapeliongelmiin hoito ja ennaltaehkäisy

Rahapeliongelmiä esiintyy Suomessa yli sadalla tuhannella ja läheiset mukaan lukien puhutaan jopa 900 000 suomalaisesta. Paras tapa ongelmien ennaltaehkäisyyn on pelien tarjonnan, rajoitusten ja markkinoinnin sääntely, mutta tärkeää on myös ongelman riittävän varhainen tunnistaminen sotepalveluiden käytön yhteydessä.

Rahapeliongelmat lasketaan yleensä osaksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden kokonaisuutta, eikä niihin saatavasta avusta välttämättä ole lainkaan tietoa saatavilla. Terveystieteiden ammattilaisten kyvyssä tunnistaa ja ottaa mahdollinen ongelma puheeksi on usein puutteita ja lisäksi rahapeliongelmainen ohjataan monessa tapauksessa hakemaan apua kolmannelta sektorilta, jonka pitäisi tarjota vain täydentävää apua ja tukea.

Myös sosiaalipalvelut ovat avainasemassa rahapeliongelmiin varhaisessa tunnistamisessa. Niiden mahdollisuus tulisi ottaa säännönmukaisesti puheeksi, kun asiakkaan kokonaistilannetta tarkastellaan. Tärkeää on tarjota apua myös läheisille, joita ongelmat koskettavat ja huolehtia riittävästä tuesta pelivelkojen maksuun pelaamisen jo loputtua.

- Varmistetaan, että hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluissa on riittävät valmiudet rahapeliongelmiin tunnistamiseen ja että tarjolla olevasta avusta tiedotetaan riittävästi.
- Pidetään huolta, ettei vastuuta ongelmien varsinaisesta hoidosta ulkoisteta kolmannelle sektorille.
- Kehitetään hoitoa ja valmistaudutaan tulevan Käypä hoito -suositukseen käyttöönottoon.
- Panostetaan läheisille tarjottavaan apuun ja velkaantumisen selviämiseen.

Väkivallan vastainen työ

Väkivalta on aina väärin, oli sitten kysymys fyysisestä, henkisestä, taloudellisesta tai seksuaalisesta väkivallasta, tapahtuipa se missä tahansa ja kenelle tahansa. Asenteet ja ennakkoluulot eivät saa olla esteenä väkivallan vastaiselle työlle. Hyvinvointialueiden pitää olla turvallisia sekä työ-, opiskelu- että asuinpaikkoina. Väkivallan tunnistaminen ja ehkäisy sekä siihen puuttuminen on kaikkien vastuulla.

Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn tarve on pandemian aikana lisääntynyt entisestään. Viimeistään nyt on erityisen tärkeää huolehtia, että lähisuhdeväkivalta opetellaan tunnistamaan kaikissa palveluissa, ja kaikilla hyvinvointialueen työntekijöillä on osaamista puuttua tilanteeseen.

Väkivaltaa ehkäisevä työ ei voi olla hankeluontoista, vaan sitä pitää tehdä pitkäjänteisesti. Väkivallan vastaisen työn resurssit on turvattava hyvinvointialueilla läpileikkaavasti niin rakenne- kuin ruohonjuuritasolla, kaikissa palveluissa, kaikille ihmisille. Tarvitsemme selkeitä, velvoittavat rakenteet väkivallantekojen, kuten lähisuhde- ja kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemiseksi ja uhrien tukemiseksi.

Väkivallan vastainen työ on sekä hyvinvointialueiden ja kuntien, että kolmannen sektorin yhdyspintatyötä. Kaikilla hyvinvointialueilla tulee laatia lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn monialainen toimenpideohjelma.

- Varmistetaan kaikissa palveluissa väkivallan merkkien tunnistaminen ja niihin puuttuminen.
- Luodaan pysyvät väkivallan vastaisen työn rakenteet ja toimintatavat.
- Tarjotaan oikea-aikaista ja riittävää tukea sekä väkivallan uhreille, tekijöille että todistajille.
- Tunnistetaan naisiin kohdistuvan (lähisuhde)väkivallan yleisyys ja moninaisuus. Varmistetaan koko henkilökunnan osaaminen väkivallan tunnistamisessa ja puuttumisessa. Kehitetään toimintatapoja väkivallan tunnistamiseen sekä uhrin auttamiseen ja varmistetaan niiden käyttöönotto.
- Nostetaan turvakotipaikkojen määrä Istanbulin sopimuksen tasolle. Turvakodeille pitää taata riittävät resurssit lähisuhdeväkivallan uhrien yksilölliseen ja laaja-alaiseen tukemiseen myös turvakotijakson jälkeen tai avopalveluna. Turvakotien pitää olla helposti saavutettavissa joukkoliikenteellä sekä esteettömiä.
- Puututaan aktiivisesti kunniaan liittyvään väkivaltaan ja ihmiskauppaan.
- Moniammatillisia Haastavat erot -työryhmä tulee perustaa jokaiselle hyvinvointi alueelle.
- Tunnistetaan lapsen vieraannuttaminen väkivallaksi ja luodaan rakenteet sen ehkäisemiseksi.
- Perustetaan jokaiselle hyvinvointialueelle seksuaalisen väkivallan uhrien tukikeskus. Keskus jakaa osaamistaan koko alueelle.

Rikoksilla oireilevat ja heidän läheisensä

Rikoksilla oireilevat nuoret ja rikoksista tuomitut hyvinvointialueiden asukkaat tarvitsevat erityistason sosiaali- ja terveystalvueluita. Vaikka Rikosseuraamuslaitos vastaa vankien palveluiden järjestämisestä vankeusrangaistuksen aikana, on hyvinvointialueella velvollisuus olla tietoinen asukkaansa palvelutarpeesta koko rangaistuksen ajan ja osallistua osallistua esimerkiksi koevapauden ja vapautumisen valmisteluun. Mitä paremmin vankilan muurien sisällä saa apua elämänhallintaa tukeviin asioihin, sitä paremmat mahdollisuudet vankilan jälkeiseen tavanomaiseen elämään on.

Rikosseuraamus koskettaa myös suurta joukkoa läheisiä. Läheisen rangaistus voi vaikuttaa moneen elämän osa-alueeseen.

- Vankilasta vapautumisen nivelvaiheessa Rikosseuraamuslaitoksen, hyvinvointialueen, kotikunnan ja järjestöjen välinen saumaton yhteistyö vapautuvan vangin kanssa on äärimmäisen tärkeää, jotta vankilasta vapautuvan elämä voisi jatkua rikoksettomana.
- Jokaisella hyvinvointialueella tulee olla vapautuvien vankien asunnottomuutta ja muuta palvelutarvetta koordinoiva henkilö, jotta vankilasta vapautumisen nivelvaiheen haasteita kyetään ennaltaehkäisemään.
- Jokaisella hyvinvointialueella tulee tarjota moniammatillista kriisiapua ja tukipalveluja vankien läheisille.

Äänelläsi lisätään työntekijöiden hyvinvointia

Jos sosiaali- ja terveysalan henkilöstö voi hyvin, voivat myös asiakkaat hyvin. Laadukas johtaminen, hyvät ja turvalliset työolosuhteet sekä jatkuva oppiminen vaikuttavat merkittävästi siihen, että työntekijät voivat hyvin työssään. Myös palkan suuruudella on iso merkitys ihmisten työmotivaatiolle. Työntekijöiden hyvinvoinnista tulee huolehtia entistä enemmän ja hyvinvointia tulee jatkuvasti arvioida. Uusien tilahankkeiden ja remonttien yhteydessä hankitaan julkista taidetta, jotta sosiaali- ja terveydenhuollon tilat ovat viihtyisiä.

Työntekijöiden jaksaminen ja turvallisuus

Pandemia-aikana entistä enemmän kuormittuneiden työntekijöiden panos tulee tunnustaa ja heitä tulee palkita asianmukaisesti. Riittävän rahallisen korvauksen lisäksi on tärkeää, että työ voidaan tehdä hyvin ja eettisten standardien mukaisesti. On huolehdittava resurssien riittävydestä, jotta työntekijät eivät joudu tekemään työtään kiireen alaisena tai joudu tekemään jatkuvasti ylittöitä.

- Tavoitellaan pysyviä työ- ja hoitosuhteita sekä hyvinvoivia työntekijöitä.
- Sote-henkilöstön fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen panostetaan ehkäisemällä mm. väkivaltatilanteita töissä, kuormitusta ja maalittamista.

Luottamuksella johtaminen

Sosiaali- ja terveydenhoito ei ole liukuhihnatyötä, eikä sitä tule johtaa kuten liukuhihnatyötä. Ammattilaiset tietävät usein parhaiten, miten palvelut saadaan vaikuttaviksi, eli millä toimenpiteillä saadaan tehokkaimmin edistettyä terveyttä ja hyvinvointia.

Luottamusperustaiseen johtamiseen kuuluu ajatus siitä, että työntekijöitä tulisi ensisijaisesti pitää oman työnsä ja alansa asiantuntijoina. Annetaan ammattilaisille enemmän tilaa tehdä itsenäisiä, oikeasti tehokkaita päätöksiä.

Luottamus ei ole enää valinnainen keino organisaatioille, jotka haluavat houkutellessa parhaat työntekijät ja pitää heistä kiinni. Lopulta mikään ei ole tehokkaampaa kuin ihmiset, jotka tekevät asioita siksi koska he haluavat.

- Lisätään työnohjausta sosiaali-, terveys- ja pelastusalalla.
- Panostetaan johtamisosaamiseen ja hyvinvointialueen johtamistehtävissä olevien jatkuvaan kouluttamiseen sekä keskeisimpien johtajien jatkuvaan työnohjaukseen.
- Varmistetaan henkilöstön vaikutusmahdollisuudet omaan työhön, esimerkkinä työvuorosuunnittelu.

Työntekijöiden asema uudistuksessa

Hyvinvointialueille siirtyy valtava määrä työntekijöitä. Työntekijöiden jaksamisen turvaamiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota työhyvinvoinnin kehitykseen, työntekijöiden osallistamiseen ja johtamisen laatuun. Epävarmuustekijöitä tulee karsia ja palkkaharmonisointia tehdä työntekijöitä ja työntekijäjärjestöjä kuullen, kun erilaisia toimintoja yhdenmukaistetaan.

Sote-alojen työvoimapula

Reilu palkkaus sekä hyvät työolot, luottamuksella johtaminen ja laadukas koulutus ovat ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimapulaan. Myös koulutusmäärien riittävydestä on huolehdittava ja selvitettävä mahdollisuuksia kouluttaa esimerkiksi hoiva-avustajia muiden ammattiryhmien työtä tukemaan.

Sosiaalialan laillistettujen ammattihenkilöiden saatavuus turvataan panostamalla työolosuhteisiin, työmäärään, täydennyskoulutukseen ja työnohjaukseen sekä ammatilliseen tukeen ja johtamiseen. Sosiaalihuollon vankka osaaminen varmistaa vaativan asiakastyön laadun ja osaamisen.

Työntekijäpulaa ei ratkaista yksi ammattiryhmä edellä vaan moniammatillisesti. Tarvitaan moniammatillisia tiimejä ja työpareja jakamaan työtä ja osaamista, esimerkkinä lääkäri ja hoitaja -työpari tai sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja -työpari.

- Nostetaan hoivatyön palkkaus sen vaativuutta vastaavalle tasolle.
- Vähennetään työpaikkojen hierarkkisuuksia ja tuetaan yhdessä saavutettuja tuloksia.
- Kehitetään hoidontarpeen arviointia, suoravastaanotto toiminnan laajentamista sekä moniammatillisia tiimejä ja työpareja jakamaan työtä ja osaamista.
- Kehitetään digitaalisia palveluita yhdessä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa.
- Varmistetaan, että koulutuspaikkoja on riittävä määrä suhteessa työvoiman tarpeeseen.
- Luodaan pätevytykseen erilaisia opiskelupolkuja.

Äänelläsi varmistetaan, että ambulanssi ja paloauto saapuvat tarvittaessa

Eri alueiden väliset sisäiset erot etäisyyksissä ja väestötiheyksissä asettavat paljon haasteita ensihoidon ja pelastuksen järjestämisen suhteen. Tavoite on, että ohjeistuksen avulla kuljetusvälineeksi valikoituu asiakaslähtöisesti oikean tyyppinen palvelu tai kuljetusmuoto.

Ensihoidossa on jo pidempään siirrytty perinteisestä kuljetuksesta paikan päällä hoitamiseen, joka on sekä potilaslähtöistä että ensihoidon rajallisia resursseja säästävää. Paikan päällä hoitamista tukevat uudet yhden hengen yksiköt ja palvelutarpeen arviointi etäyhteydellä.

Eryteisesti syrjäseuduilla niin pelastuksellinen kuin myös ensihoidollinen ensivaste nojaa vapaaehtoiseen sopimuspalokuntiin, joiden asema hyvinvointialueilla on turvattava. Ensihoidollisia vasteaikoja voitaisiin nopeuttaa kouluttamalla mm. kotisairaalan yksiköt toimimaan myös ensivasteena.

Ensihoitopalvelussa tehtävissä ilmastonmuutoksen vastaisissa toimissa ensisijaiseksi pitää asettaa kriisivalmiutta ja energiaomavaraisuutta parantavat toimet. mm. passiivisia lämmitys- ja viilennyskeinoja, omassa kiinteistössä tuotettua aurinko- ja tuulivoimaa sekä maalämpöä hyödyntävät asemat kestävät paremmin sähköverkossa tapahtuvia katkoksia.

- Hyvinvointialueille tulee perustaa pelastuslautakunta. Pelastuslautakunnan yhteyteen

tulee muodostaa jaosto, joka käynnistää ja vastaa eläinpelastustoiminnan yhteistyöstä alueella.

- Ambulansseilla, paaritakseilla ja takseilla tapahtuvaa potilaankuljetusta pitää arvioida ja kehittää.
- Jokaisella hyvinvointialueella tulee toimia sosiaali- ja kriisipäivystys, jota kehitetään pidempikestoiseksi kriisityöksi.
- Kehitetään monipuolisesti hoidon tarpeen arviointia.
- Tunnistetaan vapaapalokuntien tärkeä työ, varmistetaan niiden koulutustaso ja asema pelastustoiminnassa.
- Taataan nuoriso- ja aikuistoiminnan houkuttelevuus ja jatkuvuus.

Äänelläsi lisätään osallisuutta

On ensiarvoisen tärkeää, että pidämme huolta siitä että alusta alkaen hyvinvointialueiden hallinto ja päätöksenteko on avointa, saavutettavaa ja helposti kaikkien seurattavissa. Avoin ja läpinäkyvä hallinto on myös edellytys sille, että kansalaiset, järjestöt ja kansalaisyhteiskunta voivat arvioida päätöksentekoa.

Saavutettavat ja esteettömät palvelut ovat osallisuuden kivijalka. Asiakkaiden osallisuus tuo kokemustiedon näkyväksi ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalle. Työntekijöiden osallistaminen päätöksenteossa on työntekijöiden arvostamista, heillä on paljon osaamista ja tietoa joka kannattaa valjastaa käyttöön. Osallisuuden onnistuminen on myös ihmisoikeuskysymys. Viime kädessä osallisuus kulminoituu itsemääräämisoikeutena myös silloin, kun ihminen on riippuvainen muiden ihmisten hoivasta.

Osallisuus tulee tunnistaa alueilla läpileikkaavasti. Yhteisen hyvinvointialueen rakentamiseen tarvitsemme kaikki toimijat mukaan: niin sote-palveluiden työntekijät, osatyökykyiset, heikommassa asemassa olevat palveluiden käyttäjät kuin palveluja tuottavat yritykset ja yhdistykset. Lakisääteisten osallisuustoimielimien eli vanhusneuvoston, vammaisneuvoston ja nuorisovaltuuston tulee olla tiivis osa päätöksentekoa. Tarvittaessa alueilla voidaan perustaa muita vaikuttajaryhmiä. Osallisuustoimielimien toiminta tulee resursoida riittävästi, jotta aito osallisuus toteutuu. Osallisuustoimielimistä nuoret ovat ainoa ryhmä, jotka eivät voi äänestää edustajiaan aluevaltuustoon, jolloin nuorten ääni on rakenteissa varmistettava muuten.

- Tehdään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat, joita arvioidaan vuosittain. Valtavirtaistetaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia sekä sukupuolitietoista budjetointia palveluiden järjestämisessä.
- Taataan nuorten äänen kuulumisen antamalla nuorisovaltuustolle suora aloiteoikeus aluevaltuustolle sekä läsnäolo- ja puheoikeus kaikkiin aluehallinnon toimielimiin, poislukien vaali- ja tarkastuslautakunta.
- Pidetään vaikuttajaryhmät tiiviisti mukana päätöksenteossa, jotta he pääsevät vaikuttamaan asioihin jotka heitä koskevat.
- Hyödynnetään järjestöjen asiantuntemusta kuulemalla ja osallistamalla päätöksentekoon.
- Kokeillaan alueilla osallistuvaa budjetointia, asukasraateja, järjestöjen kuulemisia ja sujuvia palautteenantotapoja, joilla lisätään ihmisten äänen kuulumista.
- Kehitetään tapoja kuulla erityisesti heikossa asemassa olevia ryhmiä.

- Varmistetaan, että hyvinvointialueen päätöksenteko on avointa ja että demokratia toteutumiseksi on riittävät resurssit. Osa avointa päätöksentekoa on selkeä ja kattava viestintä ajankohtaisista, valmistelussa olevista sekä jo päätetyistä asioista.

Äänelläsi tukeudutaan tutkittuun tietoon

Palveluita kehitetään hyödyntäen sekä operatiivisesta toiminnasta kertyvää tietoa kultakin alueelta, että tieteellistä tutkimustietoa esimerkiksi erilaisten hoitojen tai palvelurakenteiden vaikuttavuudesta.

Tiedolla johtamisen ja toiminnan järjestelmällisen kehittämisen näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää että operatiivista tietoa palveluista kerätään järjestelmällisesti siten että kerättävä data on vertailukelpoista sekä eri hyvinvointialueiden välillä että esimerkiksi omana tuotantona ja ostopalveluna tuotettujen toimintojen välillä. Hyvinvointialueelle rakennettavan johtamisjärjestelmän on oltava sellainen, että tietoon perustuva ja vaikuttavuuteen tähtäävä johtaminen on mahdollista ja tuottaa myös tulosta.

Tietovarannot ovat yhteiskunnan toimivuuden, päätöksenteon, demokraattisen digitalisaation ja palvelujen perusta. Hyvälaatuiset ja monipuoliset yhteiskunnan tietovarannot ja tiedon avoin saatavuus on turvattava.

Aluetasolla tehtävä tutkimus -ja kehittämistyö mahdollistaa sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille laajemman työnkuvan. Tutkimustiedon hyödyntäminen työssä mahdollistaa myös työntekijöiden paremman työssä jaksamisen.

- Kiinnitetään huomiota siihen että käytetyt tietojärjestelmät mahdollistavat ja edistävät tiedolla johtamista joko toimialat ylittävien järjestelmäratkaisuiden tai toimivien rajapintojen avulla.
- Lisätään työntekijöiden mahdollisuutta tehdä joustavasti tutkimustyötä oman työnsä ohella.
- Julkisesti rahoitetun tiedon tulee olla, tietosuoja ja muut perustellut rajoitukset huomioiden, mahdollisimman laajasti niin kansalaisten, järjestöjen, yritysten, julkisen hallinnon, tutkijoiden kuin mediankin hyödynnettävissä.
- Lähtökohtaisesti hyvinvointialueella on yksi sähköinen tietojärjestelmä, joka on rakennettu hyvien IT-hankintakäytäntöjen mukaan. Toimittajaloukut vältetään ja kiinnitetään huomiota käyttäjäkeskeisyyteen ja yhteentoimivuuteen.

Äänelläsi tehdään vastuullisia hankintoja ja fiksua yhteistyötä yritysten kanssa

Vihreille olennaista on se, että palveluketjut ovat yhtenäisiä, että tieto kulkee eri toimijoiden välillä ja että asiakas saa tarkoituksenmukaisia ja laadukkaita palveluita - riippumatta siitä, tuottaako palveluita julkinen vai yksityinen toimija. Vastuullisten hankintojen ja fiksun yhteistyön kautta yritykset ja kolmannen sektorin toimijat ovat hyvinvointialueilla tärkeitä kumppaneita palveluiden tuottamisessa asukkaille.

Toimiva yhteistyö edellyttää hyvinvointialueilta vahvaa hankintaosaamista ja tehokasta valvontaa. Hyvinvointialueet ovat suuria hankintayksiköjä niin palveluostojen kuin

materiaalihankintojen kautta. Hankintojen onnistuminen on merkittävä kysymys palveluiden laadun, sujuvuuden, turvallisuuden ja taloudellisuuden näkökulmasta. Keskeistä on löytää tasapaino laadun ja vakauden turvaamisen sekä hankintaprosessin raskauden välillä.

Hankintojen valmisteluun on tärkeää hyödyntää niiden ammattilaisten ja asukkaiden osaamista, joita hankinnan lopputulos koskettaa. Monituottajamallia ja palveluseleitä fiksusti hyödyntämällä lisätään palvelun käyttäjien valinnan mahdollisuuksia ja ihmisten yhdenvertaisuutta.

Kilpailutuksissa on painotettava laatua ja huolehdittava, että myös pienet ja paikalliset yritykset pystyvät niihin osallistumaan. Tärkeää on huomioida myös järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat. Verokikkailua, ympäristöhaittoja ja ihmisoikeusloukkauksia voidaan ehkäistä huomioimalla kilpailutusten pisteytyksissä myös ilmastovaikutukset, verojalanjälki, työvoiman kohtelu ja ympäristönsuojelu.

Asiakkaan ei pidä joutua laadun valvojaksi. Palveluiden tuotantoa on seurattava yhdenmukaisilla kriteereillä ja läpinäkyvästi. Epäkohtiin on puututtava viipymättä ja niiden ilmoittamisesta on tehtävä mutkatonta sekä asiakkaille että henkilökunnalle.

- Suunnitellaan hankinnat huolellisesti ja pilkotaan niitä tarvittaessa pienempiin osiin, jotta myös pienet ja paikalliset toimijat pystyvät osallistumaan.
- Hyödynnetään aktiivisesti hankintalainsäädännön mahdollisuuksia huomioida esimerkiksi erilaisia vastuullisuuden ja kestävyteen liittyviä sertifiointeja osana hankintaprosessia.
- Luodaan tehokkaat käytännöt palveluntuottajien valvontaan ja sujuvat kanavat epäkohtien ilmoittamiseen sekä asiakkaille että henkilökunnalle. Perustetaan laadun arviointia ja valvontaa varten valvontakoordinaattorin tehtäviä ja varataan valvontaan riittävät resurssit.
- Otetaan käyttöön terveydenhuollon palvelun laatua, vaikuttavuutta ja potilasturvallisuutta parantavat laaturekisterit.

Äänelläsi turvataan sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitus

Sosiaali- ja terveyspalveluiden monikanavarahoituksesta tulee edetä asteittain yksikanavaiseen rahoitusmalliin, jossa hyvinvointialue vastaa palveluiden rahoituksesta omalla budjetillaan. Yhdellä maksajalla on vastuu koko hoitoketjusta.

Koska hyvinvointialueiden oma verotusoikeus ei riitä varmistamaan yhdenvertaisia sosiaali- ja terveyspalveluja koko maassa, tarvitaan myös maakuntien valtionrahoitusjärjestelmää. Luodaan aito itsehallinto sisältäen verotusoikeuden, rahoitusjärjestelmän ongelmat korjataan ja suurten kaupunkiseutujen erityistarpeet huomioidaan.

Kestävä taloudenpito turvaa ihmisten hyvinvoinnin ympäristön kantokyvyn rajoissa. Kestävä talous ei voi kuitenkaan tarkoittaa vain menokuria ja leikkauslistoja. Pikavoittojen jahtaaminen ja lyhytnäköiset leikkaukset johtavat pahimmillaan kustannusten kasvuun ja pahoinvoinnin syvenemiseen. Panostaminen hyvinvoinnin edistämiseen, ongelmien ennaltaehkäisyyn ja tuottavuuden parantamiseen sen sijaan tuovat säästöjä ja pitävät kustannukset hallinnassa pidemmällä aikavälillä. Talouden kestävyden kannalta

ratkaisevaa on se, kuinka onnistumme vahvistamaan perusterveydenhoitoa, puuttumaan mielenterveysongelmiin ajoissa, ennaltaehkäisemään kansansairauksia, huolehtimaan ikäihmisten toimintakyvystä ja ratkaisemaan työvoimapulaan liittyvät ongelmat.

Aluevaalitkin ovat ilmastovaalit

Ilmastokriisi ja ympäristön tila vaikuttavat monin tavoin ihmisten terveyteen.

Ympäristöongelmat voivat tuoda mukanaan uusia sairauksia, eikä koronavirus välttämättä jää ainutkertaiseksi pandemiaksi. Voimistuviin sään ääri-ilmiöihin on varauduttava niin pelastus- kuin terveystoimessa. Esimerkiksi asuntojen viilennys vanhoissa palvelutaloissa hellejaksojen aikana on lähivuosina iso urakka. Ympäristön muutosten aiheuttamiin terveysuhkiin on välttämätöntä varautua hyvinvointialueilla ajoissa, jotta terveydenhuollon resurssit on mitoitettu oikein ja turhulta henkeen ja terveyteen kohdistuvalta uhkalta vältytään.

Hyvinvointialueiden ensisijainen tavoite on ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Tätä unohtamatta alalla voidaan kuitenkin tehdä paljon päästöjen ja ympäristökuormituksen vähentämiseksi. Rakennusten ja hoitoprosessien hiilijalanjälkeä on tutkittava ja pyrittävä pienentämään. Kertakäyttötarvikkeiden käyttöä tulee pyrkiä vähentämään ja niiden hävikkiä pienentämään. Hoitopolkujen suunnittelussa on huomioitava luonnonvarojen käytön minimointi ja sellaisten matkojen vähentäminen, jotka eivät ole välttämättömiä.

Kansansairauksien ennaltaehkäisy elintapamuutoksilla on samalla ympäristöteko, kun raskaiden hoitojen ja erikoissairaanhoidokäyntien tarve vähenee. Kun automarkkinat kehittyvät, myös ajoneuvohankinnoissa voidaan kasvavissa määrin hyödyntää sähkö-, vety- tai biokaasuautoja. Hyvinvointialueet ovat merkittäviä ruoan kuluttajia, ja kaikissa ruokaa koskevissa päätöksissä on huomioitava ilmastojalanjälki ja vaikutukset lajikatoon.